

Юлія Малежик

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ПРИЙОМІВ СТИЛІЗАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ФОРМОУТВОРЕННЯ

У статті розглянуто особливості навчання прийомів стилізації на заняттях з формоутворення у процесі підготовки студентів художніх спеціальностей. Висвітлено основні прийоми та задачі стилізації в образотворчому мистецтві та у формоутворенні зокрема. З'ясовано значення вивчення прийомів стилізації під час вивчення курсу формоутворення, що входить до навчального плану професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: навчання, стилізація, узагальнення, формоутворення, образотворче мистецтво, мистецька освіта, підготовка учителів, художник-педагог, студенти художніх спеціальностей.

В статье рассмотрены особенности обучения приёмам стилизации на занятиях по формообразованию в процессе подготовки студентов художественных специальностей. Освещены основные приёмы и задачи стилизации в изобразительном искусстве и в формообразовании частности. Выяснено значение изучения приёмов стилизации при изучении курса формообразования, входит в учебный план профессиональной подготовки будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: обучение, стилизация, обобщения, формообразования, изобразительное искусство, художественное образование, подготовка учителей, художник-педагог, студенты художественных специальностей.

The article was described the features of teaching by receptions stylization on classes of morphogenesis during the process of preparation of students of art specialties. Was covered the basic techniques and tasks of stylization in art and in particular morphogenesis. Was found out the importance of studying receptions of stylization during the study the course of morphogenesis, it is included in the curriculum of professional training of future teachers of the fine arts. It was found that the styling as one of the artistic methods is the method of displaying objects of reality in the process of them creative processing and modification at the maximum or minimum possible or necessary artistic generalization. Namely, «generalization» is a determining factor in the performance of stylization. Was established that teaching in the classroom receptions stylization of formation, will provide the necessary

training of qualified artists-teachers for secondary school, able to conduct training the fine arts on high theoretical level aimed at the practical solution of morphogenesis problems by students. For this reason, learning to style is an effective means of artistic education in general and morphogenesis in particular.

Key words: *training, stylization, compilation, shaping, fine arts, arts education, teacher training, artist-teacher, students of art specialties.*

У сучасних умовах реформи вищої професійної освіти найважливішою проблемою є підготовка вчителів образотворчого мистецтва, що здійснюють естетичне виховання та художню освіту підростаючого покоління. Високкокваліфікований фахівець, який навчає дітей розуміння мистецтва, повинен володіти цілим комплексом загальних і спеціальних знань і умінь, до яких безпосередньо належать знання та вміння стилізувати, узагальнювати й перетворювати у власний творчий проект об'єкти природного походження в процесі формоутворення.

На сьогоднішній день розроблені такі програми з образотворчого мистецтва, робота з якими вимагає вдосконалення підготовки вчителя, в цілому, і в області формоутворення, засобами стилізації природних форм, зокрема. Так, наприклад розроблена нами програма з дисципліни «Формоутворення», для студентів мистецького факультету, художньо-графічного відділення, передбачає поетапне знайомство із правилами, прийомами та способами стилізації під час виконання лабораторних завдань. У процесі навчання на заняттях з формоутворення, студент має можливість теоретично та практично навчитись використовувати прийоми стилізації під час виконання лабораторних завдань різної тематики.

Отримані знання щодо прийомів стилізації у формоутворенні сприятимуть кращому розумінню та практичному застосуванню їх під час вивчення спеціальних дисциплін образотворчого циклу так і під час передбаченої педагогічної практики з фаху, на уроках образотворчого мистецтва в школі.

У зв'язку з цим підвищуються вимоги до професійного рівня фахівців, які покликані навчати образотворчому мистецтву в школах, ліцеях, коледжах та інших навчальних закладах.

Специфіку прийому стилізації проаналізовано в роботах, у яких розглядаються етапи роботи над створенням стилізованого зображення, а також особливості використання прийомів стилізації в практичній діяльності у підготовці студентів мистецьких спеціальностей, зокрема, майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Аналіз публікацій та спеціалізованої літератури дає уявлення про формоутворення в аспекті базової професійної підготовки, писали: І. Вакс, А. Єрмолаєв, Т. Журавська, Л. Катонін, В. Кракіновская, В. Крінскій, Б. Клубіков, А. Ламцов, Н. Ладовскій, Г. Мінервін, О. Мельников, П. Кудрін та інші. Значення вивчення природних форм для процесу

експериментального формоутворення відзначає Ю. Лебедев, М. Фурсова. Фундаментальні дослідження у галузі стилізації в образотворчому мистецтві вивчали: В. Власов, А. Лосєв, А. Соколова, Є. Соколова, Н. Сокольникова та інші.

Підготовка вчителів образотворчого мистецтва в системі вищого навчального закладу, складний процес, що вимагає постійного вдосконалення і поглиблення теоретичної бази навчання, пошуку та впровадження нових методів і прийомів у навчальний процес з усіх дисциплін образотворчого циклу.

Однією з важливих проблем загальної системи навчання на художньо-графічному факультеті є розвиток у студентів вміння стилізувати, перетворювати форму у процесі створення художніх об'єктів, здатності до відтворення його в навчально-творчих роботах. Специфіка підготовки в процесі формоутворення, що включає розуміння, бачення і застосування стилізованого зображення у творчій і педагогічній діяльності, багато в чому сприяє підвищенню рівня професіоналізму майбутніх фахівців.

При викладанні образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі, вчителю, насамперед, необхідно сприяти розвитку художньо-творчих здібностей учнів засобами образотворчого мистецтва, а для цього майбутньому художнику-педагогу необхідно розуміння особливостей візуального художнього образу, знання процесів його створення, вміння працювати різними образотворчими матеріалами і оволодіння прийомами, засобами і техніками образотворчого мистецтва, зокрема навчити учнів прийомам та методам стилізації під час тематичних практичних завдань.

Навчання прийомам стилізації на заняттях з формоутворення, забезпечує підготовку кваліфікованих художників-педагогів для середньої школи, здатних вести навчання образотворчому мистецтву на високому теоретичному рівні, що спрямоване на практичне вирішення формоутворюючих завдань учнями. Саме тому, навчання стилізувати є одним з ефективних засобів художньої освіти в цілому й формоутворення, зокрема.

У тлумачному словнику С. Ожегова *стилізація* в образотворчому мистецтві трактується як «уявлення предметів, фігур в умовно спрощеній формі» [3, с. 767].

Стилізація є важливим етапом у формуванні та творчості образу у навчанні, яка досягається шляхом узагальнення зображуваних форм та предметів за допомогою умовних прийомів.

Стилізація – узагальнення і спрощення зображуваних фігур за рисунком і кольором, перетворення фігур в зручну для орнаменту форму. Стилізація застосовується як засіб дизайну, монументального мистецтва та в декоративному мистецтві для посилення декоративності. Стилізація у ході розвитку образотворчого мистецтва, як творчий метод була відома ще з давніх часів. Особливої досконалості стилізація досягла в давньогрецьких

і давньоримських орнаментів, в яких переважали стилізовані зображення рослинного і тваринного світу поряд з геометриєю і візерунками [1; 2].

Стилізація як один з художніх методів є способом відображення об'єктів дійсності в процесі їх творчої переробки і видозміни при максимально або мінімально можливому або необхідному художньому узагальненні. Саме «узагальнення» є визначальним чинником у ході виконання стилізації.

Узагальнення в образотворчому мистецтві – основа розумової діяльності в художній творчості, що складається у відборі, виділенні, фіксації такого матеріалу, який, на думку художника, найкраще виражає його художню ідею. Художнє узагальнення подібно операції абстрагування в науці, але в мистецтві воно здійснюється без втрати індивідуалізації і чуттєвої конкретності. У процесі образотворчої діяльності на основі ретельного відбору та вивчення окремих фактів узагальнений образ постає як сумарний, безпосередньо виведений із спостережень, замальовок та ескізів. Художнє узагальнення – це завжди спосіб необхідного образного перетворення відбиваної художником дійсності, що виходить з принципу – від простого до складного [5, с. 103–107].

Більшість відомих художників-педагогів (А. Ашбе, А. Дюрер, Д. Кардовский, А. Лосенко, І. Прейслер, А. Сапожников, П. Чистяков) академічної школи малюнка в процесі навчання образотворчому мистецтву використовували метод узагальнення та спрощення форми. Особливо це відноситься до первісного етапу виконання зображення, де виявлення найпростішої геометричної конструкції в будь-якій формі зображуваного об'єкта ставилося за основу [4].

У зв'язку з цим, варто визначити стилізацію як один з головних прийомів у формоутворенні. Мета творчої стилізації в образотворчому мистецтві полягає у створенні нового художнього образу, що має підвищену виразність і декоративність і стоїть над природою, над реальними об'єктами навколишнього світу. Теоретичною основою для творчої стилізації потрібно вважати положення, згідно з яким створення справді нового – це створення того, чого напряду немає в природі, немає в навколишньому світі, хоча головним і єдиним джерелом для цього нового повинна служити все та ж природа, все той же навколишній світ.

До основних функцій стилізації відносять: формалізацію об'ємно-пластичних, колористичних, графічних мотивів, їх спрощення, узагальнення, організацію в цілях досягнення бажаного смислового і декоративного уявлення, стильової виразності.

Основні загальні риси, що виникають у процесі стилізації у об'єктів та елементів декоративної композиції, – це простота форм, їх узагальненість і символічність, ексцентричність, геометричність, колірність, чуттєвість. У першу чергу, декоративній стилізації властива узагальненість

і символічність зображуваних об'єктів і форм. Цей художній метод передбачає свідому відмову від повної достовірності зображення і його докладної деталізації.

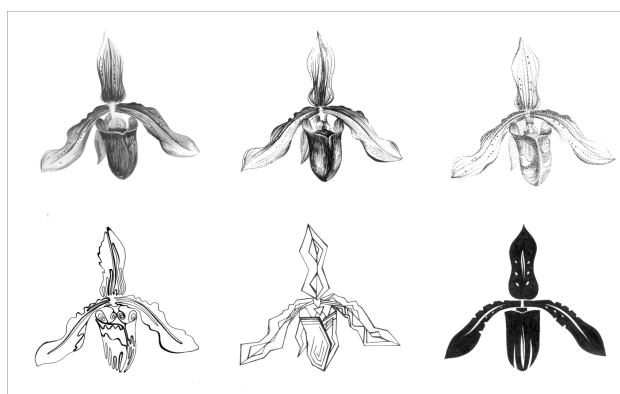
Слід зазначити, що під час навчання прийомам стилізації на заняттях з формоутворення, як показала практика, необхідно проводити в тісній взаємодії з академічним малюнком і живописом, а також здійснювати міжпредметні зв'язки, наприклад, з проектуванням, композицією, кольорознавством. Саме під час вивчення вищевказаних дисциплін студенти навчаються аналізувати конструктивні та просторові особливості навколишніх предметів і явищ і вчать все це перетворювати на площину паперу. Майбутній учитель образотворчого мистецтва повинен дивитися на речі, явища, що оточують нас, аналізуючи внутрішню конструкцію, стан об'єкта, щоб потім зуміти трансформувати, видозмінити, спростити, зробити більш зручним, нарешті, створити новий, авторський зразок.

Заняття з навчання принципам і прийомам стилізації необхідно проводити поетапно, чітко дотримуючись методики, починаючи від найпростіших завдань з одного-трьох предметних композиції і поступово підводячи до безпредметних, образно-асоціативних, психологічних. Ці вправи повинні проводитися паралельно із академічними завданнями з живопису і малюнку.

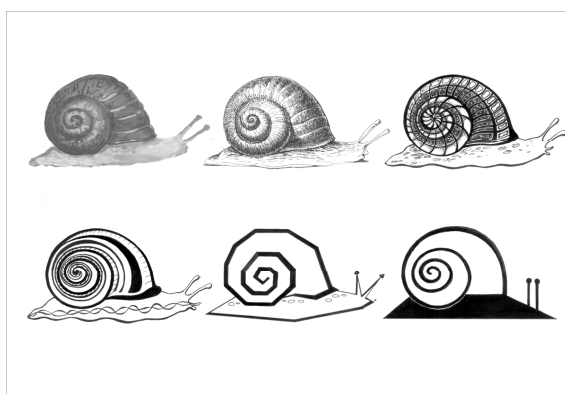
У процесі навчання студентів мистецьких спеціальностей, для більш характерного відображення сутності стилізованого об'єкта, слід роз'яснювати, що від нього відокремлюється і з нього забирається все непотрібне, зайве і другорядне. Наприклад, для зображення об'єктів живої та неживої природи (дерев, рослин, квітів і плодів, представників тваринного світу, морських глибин, гір, пагорбів) використовуються найхарактерніші і найбільш яскраві їхні особливості, і при цьому, як правило, характерні особливості зображуваного об'єкта в самій різного ступеня перебільшуються, а іноді – спотворюються з метою створення абстракції. Для таких художніх перебільшень природні форми (наприклад, форми квітки) близькі до геометричних остаточно перетворюють на геометричні, витягнуті форми витягають ще більше, а округлені – округлюють або ж стискають.

У залежності від властивостей матеріалу, методів художнього узагальнення існують різні способи формоутворення при виконанні стилізації: геометричний; пластичний; скульптурний; змішаний. Таким чином, вимальовується загальна картина системи завдань.

В якості прикладів, наведемо створені студентами графічного відділення під час занять з теми: «Стилізація форми у формоутворенні. Формоутворення об'єктів природи. Стилізація форми рослинного або тваринного походження», навчальної дисципліни «Формоутворення» варіанти стилізацій. Об'єктом стилізації стали рослини і тварини (рис. 1, рис. 2).

Рис. 1. Стилізація форми рослинного походження. Варіант розробки стилізації квітки орхідеї (метод послідовних трансформацій)

Рис. 2. Стилізація форми тваринного походження. Варіант розробки стилізації равлика (метод послідовних трансформацій)

Творчий процес узагальнення зображення об'єкта і надання йому символічності при зображенні представлених прикладів, зручно ділити на наступні етапи:

- зображення з натури об'єкта рослинного чи тваринного походження (колірне зображення);
- зображення з натури об'єкта рослинного чи тваринного походження (графічне зображення);
- вивчення фактури зображуваного об'єкту шляхом деталізації за допомогою графічних засобів;
- пластичне перетворення форми об'єкта стилізації (засобами характеру лінії);
- геометричне вирішення форми стилізованого об'єкта (спрощення форми на даному етапі);
- скульптурне або змішане перетворення узагальненого об'єкта шляхом відкидання другорядних і виявлення характерних ознак стилізованої форми (символ-знак, силует, формалізація).

На практиці, дуже часто з декількох характерних ознак стилізованих об'єктів обирається будь-який один і визнається домінуючим, а інші характерні особливості об'єкта пом'якшуються, узагальнюються або навіть повністю відкидаються. У результаті відбувається свідоме спотворення і деформація розмірів і пропорцій зображуваних натуральних об'єктів, метою якої є: збільшення декоративності, посилення виразності, полегшення і прискорення сприйняття глядачем авторського задуму.

У цьому творчому процесі мимовільно виникає ситуація, при якій чим ближче зображення наближається до сутності природи об'єкта, тим воно стає все більш узагальненим і умовним. Як правило, стилізоване зображення, можна потім легко перетворити на абстрактне. Результатом творчої стилізації є зображення об'єкта з узагальненими ознаками, що додають зображенню символічність.

В основі всіх видів та методів стилізації природних об'єктів лежить єдиний образотворчий принцип – художня трансформація реальних природних об'єктів за допомогою самих різних образотворчих засобів і образотворчих прийомів. Найчастіше така трансформація проводиться за допомогою зміни і спрощення форми реальних об'єктів флори і фауни, укрупнення або зменшення характерних частин цих об'єктів, зміни кількості характерних деталей об'єктів в більшу або меншу сторону, зміни природного кольору об'єктів.

Досить часто стилізоване зображення передбачає об'єднання декількох різних частин, кожна з яких скопійована з будь-якого об'єкта природи або об'єкта навколишнього життя і творчо видозмінена. Наприклад, квітка конкретної рослини зображується не з метою точної передачі оригіналу, а створюється формалізовано, з використанням окремих деталей, властивих квіткам та інших рослин з одночасним «відкиданням» другорядних деталей, властивих квітці конкретної стилізованої рослини.

Навчання прийомам стилізації на заняттях з формоутворення передбачає насамперед художню трансформацію природних об'єктів і має головну мету – перетворення реальних природних форм в стилізовані або в абстрактні, наділені виразністю і емоційністю, яскравістю і пізнаванністю, які недосяжні в реалістичних зображеннях. Тому стилізація і абстракція зображення досить тісно пов'язані з його експресивністю (виразністю).

Саме вивчення прийомів стилізації на заняттях з формоутворення у підготовці студентів мистецьких спеціальностей, сприяє вирішенню художнього образу і виступає засобом та своєрідним прийомом передачі задуму художника.

Стилiзацiя як один з художнiх методiв є способом вiдображення об'єктiв дiйсностi в процесi творчої переробки, видозмiни даних об'єктiв при максимально або мiнiмально можливому або необхідному художньому узагальненнi. Як уже було зазначено вище, визначальним фактором у ходi виконання стилiзацiї є узагальнення, яке, будучи формою вiдображення загальних i основних ознак i якостей об'єктiв i явищ дiйсностi, використовувалося i використовується протягом всього розвитку образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Навчання прийомам стилізації на заняттях навчальної дисципліни «Формоутворення» у підготовці майбутнього художника-педагога включає розвиток образного сприйняття, творчого бачення, а також охоплює систему спеціальних знань і умінь у галузі формоутворення об'єктів природного походження, до яких відносяться: знання закономірностей композиції, зорового сприйняття об'єкту стилізації, історичного аспекту проблеми застосування стилізації в образотворчій діяльності; освоєння теоретичних понять в області стилізації і формоутворення; вивчення формотворчих і психофізіологічних властивостей об'єктів стилізації, їхніх виразних особливостей і закономірностей, методів, форм, прийомів і

засобів образного вираження; досвід творчої діяльності; професійно-оціночні знання й уміння відтворювати стилізований аналіз художнього твору; володіння навичками і технічними прийомами роботи різними матеріалами у формоутворенні для відтворення художнього образу, виразної композиції у процесі стилізації форм та об'єктів природного походження та інше.

Таким чином, необхідно узагальнити, що не досліджені питання практичного вдосконалення навчання процесу стилізації у формоутворенні при підготовці художника-педагога, націлено насамперед на становлення образотворчої грамоти і розвиток творчих здібностей студентів. Особливості навчання прийомам стилізації при підготовці учителів образотворчого мистецтва є необхідним складовим навчального процесу.

На нашу думку, у процесі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, необхідно навчати особливостям прийомів стилізації на заняттях з формоутворення, що має свою специфіку і допоможе майбутнім учителям в подальшій образотворчо-педагогічній діяльності.

У ході дослідження було з'ясовано:

- поняття стилізації, її основні правила, прийоми та методи у роботі на заняттях із формоутворення;
- виокремлено основні етапи стилізації при роботі над формою стилізованого об'єкта;
- окреслено основні способи формоутворення у процесі стилізації;
- з'ясовано значення прийомів стилізації у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва на заняттях з формоутворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимов А. А. Стилизация природных форм. – Витебск. : УО «ВГТУ им. П. М. Машерова», 2004. – 98 с.
2. Михайленко В. Є. Стилізація природних форм у графічному дизайні та рекламі: формотворчі аспекти / В. Є. Михайленко, С. В. Прищенко // Технічна естетика і дизайн. – 2012. – Вип. 11. – С. 121–129.
3. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. – М. : ООО «ИТИ Технологии», 2006. – 944 с.
4. Ростовцев Н. Н., Игнатъев С. Е., Шорохов Е. В. Рисунок. Живопись. Композиция: Хрестоматия. – М. : Просвещение, 1989. – 207 с.
5. Соколова Е. О. Методы обучения, направленные на овладение основными приемами стилизации при взаимосвязи натурального и декоративного рисования / Е. О. Соколова // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2014. – № 2(80). – С. 103–107.